

МІЖНАРОДНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ ФОРУМ «ДОВКІЛЛЯ 2010»

ЗБАЛАНСОВАНИЙ (СТАЛИЙ) РОЗВИТОК УКРАЇНИ – ПРІОРИТЕТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Матеріали

Всеукраїнської наукової екологічної конференції

26 жовтня 2010 р.

Київ 2010

УДК 502.31:17
ББК 65.013я73
М48

Збалансований (сталий) розвиток України – пріоритет національної політики : матеріали Всеукраїнської наукової екологічної конференції (Київ, 26 жовтня 2010 р.). – К. : Центр екологічної освіти та інформації, 2010. – 482 с.

ISBN 978-966-8670-70-1

Видання містить матеріали Всеукраїнської наукової екологічної конференції, проведеної з ініціатииви Кабінету Міністрів України, Міністерства охорони навколишнього природного середовища України, Всеукраїнської екологічної ліги, Українського центру міжнародних виставок, конференцій та форумів. У доповідях учасників представлено результати комплексних досліджень з питань збалансованого (сталого) розвитку. Велику увагу приділено інституційно-правовим засадам переходу до збалансованого розвитку. Значна частина матеріалів присвячена структурній перебудові економіки на засадах ресурсо- та енергозбереження, формуванню економічних механізмів природокористування та природовідтворення, збереженню біологічного та ландшафтного різноманіття, екологічній безпеці, формуванню екологічного світогляду, культури громадян, впровадженню освіти для збалансованого розвитку – ці теми були в центрі наукової дискусії. Матеріали Всеукраїнської наукової екологічної конференції будуть корисними для науковців, представників органів державної влади та місцевого самоврядування, громадськості, бізнесу.

УДК 502.31:17
ББК 65.013я73

ISBN 978-966-8670-70-1

© Центр екологічної освіти та інформації, 2010
© Український центр міжнародних виставок,
конференцій та форумів, 2010

ЗМІСТ

Пленарне засідання

Концептуальні засади переходу України до сталого розвитку Буркинський Б. В., Кухар В. П., Руденко Л. Г., Шапар А. Г.	13
Україна потребує збалансованого розвитку Тимошко Т. В.	17
Секція 1 Структурна перебудова та екологізація економіки – пріоритет переходу України до збалансованого (сталого) розвитку	21
Екологізація економіки як пріоритетний інструмент сталого розвитку Хвесик М. А.	21
Наукові засади формування механізмів переходу України до сталого розвитку Харічков С. К., Ємець М. А., Лісовський С. А., Черінко П. М.	24
Екологізація економіки на основі життєвого циклу продукції Мельник Л. Г., Бурлакова І. М.	26
Екологічний аудит та екологічна сертифікація у сучасних умовах ринкових відносин Новак У. П., Гордійчук Є. Г.	30
Досягнення об'єктивних узагальнюючих оцінок рівня сталого розвитку країни завдяки імплементації індикатора істинного прогресу в систему державного статистичного обліку Веклич О. О.	34
Екологічна політика України у макроекономічних показниках Малиш Н. А.	38
«Зелена економіка» як ідеологія сучасних трансформаційних зрушень Галушкіна Т. П., Реутов В. Є.	43
Дослідження регулюючої функції збору за забруднення навколишнього природного середовища як інструмента екологізації національної економіки України Серебрянський Д. М., Новицька Н. В.	47
До проблеми збалансованого аграрного виробництва Шерстобоева О. В., Герман В. В.	51
О теории экологического баланса Бешешко Т. А.	54
Екологізація економіки в контексті нового податкового кодексу України Мищенко В. С.	59

Екоеволюція – визначальна сутність підтримуваного розвитку та основа вирішення проблем міждисциплінарної екології Пашенко В. М.	447
Зміст і структура екологічної освіти в контексті сталого розвитку Скиба Ю. А., Лазебна О. М., Скиба М. М.	450
Наукові знання, що можуть бути результатом фундаментальних та прикладних досліджень у галузі екології (проблемно-дискусійні питання) Машков О. А.	453
Методическое творчество студентов специальности «Экология и охрана окружающей среды» (на примере технического университета) Головка О. Н., Лей В. А.	461
Взаємодія громадських організацій і позашкільних закладів у питаннях екологічної просвіти Кучинська О. П., Дем'янова О. В., Рябий М. М., Жилівський В. І. . . .	464
Інтерактивні форми екологічної освіти та виховання. Еко-гра «Життя в стилі «Еко» Бузан Г. С.	468
Екологічна освіта як складова сталого розвитку держави Бердник О. В., Добрянська О. В., Сидоренко Т. П.	470
Освіта жінок та репродуктивні втрати за рахунок плоду в Україні Тимченко О. І., Линчак О. В.	475
Напрями і завдання екологічної освіти в аграрних навчальних закладах Маліцький В. К.	478

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПЕРЕХОДУ УКРАЇНИ ДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ

- Буркинський Б. В.**, академік НАН України, директор Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України (м. Одеса)
- Кухар В. П.**, академік НАН України, директор Інституту біоорганічної хімії та нафтохімії НАН України (м. Київ)
- Руденко Л. Г.**, академік НАН України, директор Інституту географії НАН України (м. Київ)
- Шапар А. Г.**, член-кореспондент НАН України, директор Інституту проблем природокористування та екології НАН України (м. Дніпропетровськ)

Урядовці України брали участь в усіх світових форумах, присвячених сталому розвитку, з підписанням відповідних документів і прийняттям певних зобов'язань. Через різні причини в державі немає програмних рішень з орієнтацією суспільства на основну парадигму розвитку в ХХІ столітті. Разом з тим, внаслідок дії багатьох факторів потенціал економічних, екологічних та соціальних ресурсів розвитку нашої країни зазнав значних деструктивних змін. Очевидним є доцільність опрацювання в державі стратегії сталого розвитку та відповідної програми дій щодо мобілізації суспільства на зміну ситуації на краще та формування умов для поступового переходу нашої країни до моделі збалансованого розвитку.

Першочерговими завданнями у такому поступі мають бути:

1. В країні потрібно розробити і затвердити на державному рівні цілісну Стратегію збалансованого розвитку України як органічну

Наука і освіта в Україні - вишівська, середня спеціальна та загальна, як і за рубежом, поки що послуговуються традиційно декларативними положеннями і про недоосмислений *сталий розвиток*, і про огульну всеохопну *екологію* – без належних розмежувань *вихідної біологічної екології та похідної міждисциплінарної екології*.

Конструктивні зрушення і зміни тут потрібні й можливі. Необхідні сутнісні напрацювання для цього вже здійснено, вони вітчизняні, їх лише треба усвідомити, прийняти і запровадити і в наукову, і в освітянську практику.

ЗМІСТ І СТРУКТУРА ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Скиба Ю. А., кандидат біологічних наук, доцент,
завідувач кафедри екології

Лазебна О. М., кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри екології

Скиба М. М., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики навчання природничих дисциплін
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова
(м. Київ)

Навіть побіжний погляд на стан екологічної проблематики за останнє десятиліття дає підстави для висновку, що зусилля світового співтовариства щодо поліпшення ситуації не викликають оптимізму. Кількість населення планети вже перевищило 6 млрд осіб. За останні 10 років площа тропічних лісів скоротилася більше ніж на 100 млн га, запаси нафти – на 30 млрд т, з них 20 млрд т згоріло у двигунах легкових автомобілів. Тому організувати людську діяльність у навколишньому середовищі, яке є і середовищем існування самої людини, треба так, щоб ця діяльність не тільки не виходила за межі адаптаційних можливостей людини, а й забезпечувала збереження біосфери у стані, оптимальному для життя. На думку відомого американського політика-еколога А. Гора, «... нам слід вдатися до рішучих і недвозначних дій: ми маємо перетворити збереження довкілля на головний організуючий принцип нашої цивілізації. Свідомі ми того чи ні, але нас уже втягнуто у героїчну битву за відновлення рівноваги на нашій планеті, і хід цієї битви не зміниться, аж поки більшість людей світу не буде пробуджено спільним усвідомленням нагальної небезпеки, що загрожує нам усім, і вони не об'єднаються задля її

подолання». Тому для розв'язання цієї проблеми чільне місце має посісти екологічна освіта.

До змісту екологічної освіти повинні увійти матеріали про необхідність виходу з екологічної кризи, про перехід суспільства до сталого розвитку і досягнення ним якісно нового стану – екологічного суспільства як ступеня ноосферної якості цивілізації.

Існує точка зору, за якою перехід до сталого розвитку неможливий без розвитку системи освіти взагалі і екологічної зокрема, без змін вектора впливу людини на навколишнє середовище. Стратегія переходу до суспільства сталого розвитку має торкатися формування нової моралі, свідомості, виховання.

На думку А. Урсула, екологічна освіта зможе посісти беззаперечне місце за умови, якщо вона буде орієнтована на сталий розвиток. Екологізація освітнього процесу стає пріоритетним механізмом впровадження екобезпеки. За умови різних підходів до розгортання екологічної освіти важливим залишається спрямування її змісту на вихід з екологічної кризи, гарантування екологічної безпеки сталого розвитку.

Екологічна освіта у контексті сталого розвитку набуває статусу інтегруючого чинника освіти в цілому, визначає її стратегічну мету і провідні напрями, вона має світоглядний характер і ґрунтується на усвідомленні людиною себе як частини довкілля, передбачає розвиток екологічної культури суспільства, процес її має бути системним, обов'язковим і безперервним.

З огляду на те, що концепція сталого розвитку декларує формування якісно нового стану суспільства, в якому провідною ознакою кожної країни мають стати духовно-моральні цінності і знання, у такому суспільстві екологічна освіта має посісти провідне місце.

На думку американських науковців, слід використати такі резерви освіти:

- визнати сталий розвиток як парадигму для освітніх змін;
- обґрунтувати екологічну підготовку кожного учня таким чином, щоб зміст сталого способу життя брався до уваги як мета в базовій та основній програмах на всіх рівнях освіти;
- наповнити екологічним змістом усі навчальні предмети;
- розробити програми екологічної освіти для спеціалізації у більшості коледжів та університетів;
- активізувати дослідження широкого спектра екологічних і культурних проблем, які розглядають взаємодію людини і навколишнього середовища;
- співвідносити реформи освіти з розвитком екологічної освіти на національному і міжнародному рівнях.

Освіта в контексті сталого розвитку має бути всеохоплюючою.

Українські вчені М. Дробноход, Ф. Вольвач визначають такі функції екологічної освіти у контексті сталого розвитку:

1. Розкриття комунікативних можливостей людини через з'ясування понять, які є необхідним компонентом сучасного комунікативного мінімуму кожної людини незалежно від її освітнього і соціального статусу.

2. Інформативна, тому що громадяни одержують дані про природні явища, природні ресурси, місце людини в природі та ін.

3. Формування особистості учня, молодшої людини і громадянина, здатність логічно мислити, уміння передбачати наслідки своєї поведінки в природі та суспільстві.

На саміті в Ріо-де-Жанейро (1992 р.) було проголошено механізм реалізації концепції сталого розвитку. У документах прийнятих на конференції, освіта трактується як важливий інструмент забезпечення сталого розвитку, виходячи з того, що рівень екологічної культури людини не відповідає реаліям часу, а виправити таке становище можна лише за умови розроблення, удосконалення і впровадження сучасних освітніх програм. Провідним завданням такої освіти є формування усвідомленості екологічних і етичних норм, цінностей і ставлень, стилю життя, що потрібно для забезпечення сталого розвитку.

Завдання щодо формування освіти для цілей сталого розвитку:

- забезпечити освіту, спрямовану на розвиток і збереження навколишнього середовища для людей різного віку;
- залучити концепції розвитку і охорони навколишнього середовища до всіх навчальних програм з аналізом причин, що викликають основних проблем;
- забезпечити залучення школярів до місцевих і регіональних досліджень стану навколишнього середовища.

На всесвітньому саміті зі сталого розвитку (Йоганнесбург, 2002 р.) було проголошено Декаду освіти для сталого розвитку, що розпочалася з 2005 р.

Британські вчені розглядають освіту для сталого розвитку як синтез екологічної освіти і освіти для розвитку. Деякі науковці пропонують замінити екологічну освіту освітою для сталого розвитку, оскільки вона розкриває можливості людини виживати і успішно діяти у сучасному світі. Таким чином, освіта для сталого розвитку спрямована на розвиток можливостей людини до постійного навчання, і в такий спосіб відбувається повна переорієнтація цілей процесу освіти. Якщо екологічна освіта потребує окремої позиції у навчальних планах серед інших дисциплін як окремий вид знань і підходів, то освіта для сталого розвитку передбачає повну зміну системи освіти як такої.

Отже, запропоновані підходи до змісту і завдань екологічної освіти і освіти для сталого розвитку вказують на певні розбіжності, тому ці види освіти не слід ототожнювати.

НАУКОВІ ЗНАННЯ, ЩО МОЖУТЬ БУТИ РЕЗУЛЬТАТОМ ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ТА ПРИКЛАДНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ГАЛУЗІ ЕКОЛОГІЇ (ПРОБЛЕМНО-ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ)

*Машков О. А., доктор технічних наук, професор,
начальник відділу природничих наук
Вища атестаційна комісія України (м. Київ)*

Відірваність науки (особливо фундаментальної науки) від повсякденного життя – явище, до якого звикли в Україні. Тому сьогодні навчання в інституті, університеті та в аспірантурі допомагає не тільки отримати необхідні знання для майбутньої спеціальності, а й «натренувати» розум, покращити якість свого мислення. Мотивація ж цього питання очевидна – суспільству вкрай потрібна активність вчених у науковому та науково-технічному прогресі взагалі та особливо в галузі екології.

Державна система атестації наукових кадрів вищої кваліфікації України може впливати на ці процеси. Цей підхід відповідає потребам сучасного інформаційного суспільства, у якому необхідно вміти швидко знаходити та ефективно використовувати інформацію для подальшої успішної життєдіяльності світового суспільства.

Якщо виконуються дисертаційні дослідження з галузі екології з використанням різних теоретичних методів та підходів (з математики, фізики, механіки, астрономії, інформатики і кібернетики, хімії, біології, геології, географії, технічних, сільськогосподарських, юридичних, військових наук, національної безпеки, державного управління тощо), то слід відзначити, що єдиного конкретного трактування понять «наукове положення» або «науковий результат» не існує не тільки в цих напрямках досліджень, а й у межах однієї спеціальності. Якщо врахувати, що теми дисертацій пов'язуються, як правило, з напрямками основних науково-дослідних робіт вищих навчальних закладів або наукових установ і затверджуються вченими (науково-технічними) радами для кожного здобувача, то можна уявити різноманіття підходів до визначення актуальності, новизни, практичної значимості результатів досліджень особливо в галузі екології.